

Evcil Kuşun Çığlığı

Önsöz Yerine

Taşra evdir, sıcaktır; pistir ama sana aittir. Bir de dışarıdan, kuşbakışı, yolu buralara gönülsüzce düşen birçoklarınca paylaşılan bir görüş daha vardır: Taşra, içinde mutsuzların, en iyi ihtimalle dalkavukların yaşadığı çamurlu bir su birikintisi, kopkoyu bir karanlıktır.

Evcil kuşun çığlığı gece boyu palazlanan kötülüğü defeder.

Bir hastane sabahı. Yatakta sigaranın kuruttuğu cılız bir adam, bir evcil kuş değil belki, bir şoför, yatıyor, kalp krizi geçirmiş. Hayati tehlikeyi atlattı; bileğinin hemen üstünde lacivert güneş dövmesi olan, yaşlı bir evsizden hallice oda arkadaşının tedavisini pürdikkat izliyor. Elektroşokun ardından adamın kalp ritmi normale dönüyor. “Babalık yırttı kefeni” diyor şoför perdenin ardından. Göz göze geliyoruz. Otobüs sürmesine izin verecek miyiz? Daha da önemlisi, karısının, adamı şaşlıkla besleyen öteki kadınla karşı karşıya gelmemesi. Şoför de bana dair bazı şeyleri anlıyor, hatta birçok şeyi: Yırtıcı kuşların içi dışı bir sonuçta.

Bir tek yanımı yakınımı değil de, daha da geniş açıp kucağı insanları ve yerleri sevmek anlaşılır bir çaba. Bunun için hatırlamak, etrafına şöyle bir bakmak, yazmak gerek.

Çocuktum, babamla cayır cayır sıcakta bir yerlere gidiyorduk. Köyün birindeyiz, susuzluktan ölüyorum. Babam bir evin kapısını çalıyor, su istiyor. Ev sahibesi su yok diyor ama içeriden soğuk süt getiriyor. Kana kana içiyoruz, belki bir, belki bir buçuk litre. Babam kadına para teklif ediyor, o da omuzlarını kaldırıp donuk bir ifadeyle, “Hadi yavrum hadi, gidin işinize!” diyor.

Her yerin kendince cazibesi var, özellikle Avrupa Rusyası'nın orta hattı. Gönlünü bir kadının bir tutunamayana kaptırması gibi kaptırırın ona. “Evet, seviyoruz bu kayalıkları” cümlesi geçer Norveç

milli marşının bir yerinde. Bizimkinde de, sınırlar dikkate alındığında pek de yerinde sayılmayacak gibi görünse de, coğrafyaya övgüler düzülür. Milli marşları yönetim besteler, yani *ötekiler*; kuşlar değil.

Bir şey daha var aklımda; on sekiz yaşındayım, araba sürüyorum, eski mi eski bir Zaporjets, arkasından, Zaporjetslerin motorlarının durduğu yerden duman yükseliyor. Belanın eli kulağında, patladı patlayacak. İnsanlar kaldırımında toplanmışlar, uzaklaşın, patlayacak! “Aç kapağı” diyor otuz yaşlarında bir adam, elinde tuttuğu çaputla acele etmeden, soğukkanlılıkla ateşi söndürüyor, sonra da kaybolup gidiyor – bir yırtıcı kuş daha.

Araba, hatta yol deyince birden birçok şey geliyor akla: Evcil kuşlar yollarda nahoş olaylar yaşayabilirler. Buralar yabani, yırtıcı kuşlarla karşılaştıkları yerlerdir, böyle karşılaşmalar hem beklenmedik iyilikler hem de görülmemiş, akla hayale sığmayacak kötülüklerle hatırlanır. “Katiller sıradan insanlardır” der bir komiser, seninse ağzın süt kokuyor ev kuşu, bunu anladığın, kavradığın an senin hakikatin olacak.

Söz polislerden açılmışken, doktorlarla aralarında özel bir anlaşma biçimi vardır. Asansör bozuksa hastayı yukarı çıkaran, alkolikleri de çingar çıkarmasınlar diye sabaha karşı koğuşa sokan polislerdir. Çamura batmış arabayı çıkarmak için bile polisi ararlar mesela. Onların da üniformaları vardır ve yerel halk arasında güvenilirliği dair bir illüzyon yaratırlar.

“Acil” girişinin hemen önünde bir polisle elleri kelepçeli, hafif hırpalanmış bir genç duruyor. Belli ki mesele ciddi, bizde öyle kolay kolay kelepçelemezler insanı. Eşinden, çocuklardan bahset hemen, diyor polis hayrına, şüpheli ise avukat isteyip konuyu Moskova’daki haydut arkadaşlarına çekerek gözdağı veriyor...

Motordan yükselen alevleri söndüren çocuk, ağzı gözü kaymış, ter içindeki hokeyciyi getiriyor akla. “Hokeyin mucitlerini anavatanlarında yenmek insanı bir kat daha sevindiriyor olmalı, öyle değil mi?” Hokeyci dişsiz ağzını kocaman açıp gülümseyerek, “Hiçbir farkı yok!” diye cevap veriyor. Onun hali ve vakti düşünüldüğünde diş de yaptırabilirdi elbet ama şu halde de eti ısırıldığı gibi koparabildiği belli. Zevkten dört köşe eden bir an.

Peki başka? Theotokos’un Şefaati’nde duyduğum bir vaaz: Atalarımızın yenildiği günü en saygın bayramımız yaptık. Kiliseyi karala-

maktan kolay şey yoktur. Dostoyevski'ye küfretmek gibi bir şeydir: Bu doğru, gerçekten de öyle ama burayı geçelim, konu bu değil. Hem kilise hem de Dostoyevski mucizelerle dolu ama sonuçta şu güne kadar biz Rusların hayatta kalabilmesi de bir mucize.

“Hadi yavrum hadi, gidin işinize.” Bunu söyleyen, birinci koğuşta yatan herhangi bir kocakarı olabilirdi. Kocakarı kelimesini kabalık olsun diye değil, öyle demek gerektiğinden seçtim. Hastaların en ağır sesler duyuyor, imgeler görüyor: “Yura, sen misin?” “Yok, ben Yura değilim” der komşusu. “Kimsin peki?” “Kadınım ben.” “Bu kim peki, Yura mı?” der öteki. “Hayır” diye yanıtlar komşusu, “ben de kadınım.” “Kadın” kelimesinin kaba bir yanı yok, onlar da kendilerini başkentteki akılları henüz başında akranları gibi kocakarından değil, kadından sayıyorlar.

Sabah iki hastabakıcı bağırış çağırış birbirine girdi. Biri kendini ve hayvanlarını hasta yemeklerinden artanlarla beslemek için karın tokluğuna çalışıyor, diğersinse birkaç hektarlık arazisi var, Türkiye senin Avrupa benim seyahat edip duruyor, toplumda kendine öyle ya da böyle bir yer edinmek için hastabakıcı olmuş. Meğer işin aslı daha da kafa karıştırıcıymış: Fakir olan hastabakıcı kredi çekip Avrupa'ya gitmiş, ödeyemeyince mahkemelik olmuş.

Bizde özel olan toplumsal olandan katbekat önemlidir. Bizi kontrole gelen yirmi yaşlarındaki vergi müfettişi delikanlı “Oh be!” demişti. “Sonunda bir doktor çıktı karşımıza, ben de askerden... anlarsınız ya, anlaşılmayacak ne var, öyle değil mi? Hani, mücbir sebeplerden.” Gayet güvenilir bir formül bu ifade, her insan bir diğersini avcunda tutuyor. Varsın Moskova gözyaşlarına inanmasın, bizde gözyaşından başka şeye inanılmaz. Varsa bir lüzumu tabii ki hallederiz, mücbir sebeplerden.

Rezalet bu, duygulanmanın sırası değil, ancak bu toplu aldatmacada neşeli bir rol kapmak milleti her şeyi gözetken kanunlardan daha sıkı bir araya getirir. Elektrik, doğalgaz, telefon faturalarınızı mı ödeyemediniz? Başkentte bu yüzünüzü kızartacak bir durumdur, buradaysa hayatın normu. Şu elektrik saatleriniz de çok homurdanıyorlar, keselim şunların sesini biraz faturanın üzerinde. Bana bunlarla gelin. Gelin, ailenizin doktoru oluvereyim. Vaftiz ana babaları, gelinler, yeğenlere karşılık su saatleri, elektrik tesisatları, doğalgaz şebekeleri, mesele çözüldü, herkesin keyfi, huzuru

yerinde. Eksileri yok değil, ancak istikrarlı bir hayatın yolu bir bakıma. Buralarda herkesin kimin nesi olduğu bilinir. Tıpkı cennetteymişçesine.

Hemşireler ve kocakarılar sabahları tümüyle dolduruyor, akşam doğru, gün içinde binbir çabayla yapılanların birçoğunun bir yere varmadığı göze batıyor. Hava kararmaya başladığında kötü, sinir bozan düşünceler geri dönüyor. Akli başında insanlar nerelere kayboldular diye sorasım geliyor. Çocukluğumuzda hiç de azımsanmayacak kadardılar. Ne oldu peki onlara, terk edip gittiler mi? Düşüncelerin biri diğerinin kuyruğundan tutuyor sanki, bir döngüdür gidiyor. Gece, tüm korkularıyla birlikte kötülüğe karşı daha korumasız hale gelir. Evlere sık sık dalar baştankaralar, kırlangıçlar; buralarda girdiği evde birinin öleceğine delalet eder. Elden bir şey gelmez, pencereler kapalı yaşayacak halimiz yok ya. Korkarsan ya gidersen ya da batıl inançlarından arınma yolları edinirsin kendine. Sabaha kadar aralıklı uyku eşliğinde böyle şeyler üşüşür aklına.

İster Moskova'da olsun, ister Petersburg'da, isterse de taşrada, hayat her yerde dehşet dolu. Belki de "dehşetle de dolu" demek gerek. Öyle şeyler barındırıyor ki, yazarak anlatmanın imkânı yok. Gençlerin, çocuk denecek yaştakilerin, masum kurbanların ölümü. Korkunç, yaşanmaması gereken bir deneyim onların ölümü, bize her zaman eşlik eden bir ölüm, bağırıp çağırıp da kendini kurtarmayacağını, çığığınla başından savamayacağını bir ölüm.

Yeni bir gün başlayacak; göklerde uçan kuşlar,¹ evcil, vahşi, her türlü kuş yine uçacak. Ne gelirse gelsin başına, dünya yıkılmayacak. Yıkılmamak üzere kurulmuş bir kere.

Eylül 2010

1 "Gökte uçan kuşlara bakın!" Matta 6:26. (ç. n.)

Moskova – Petrozavodsk

*İyi dinle Eyüp, kulak ver,
Sen sus, ben konuşacağım.
Eyüp 33:31*

İnsanları yakınlarından ayırmak, tam da burada başlamaz mı gelişim? Bana ne insanların derdinden, neşesinden?¹ Gerçekten, bana ne? Bir yola en azından, neden bir başına çıkılmaz, söylesenize.

Kim Petrozavodsk'a gidecek diye sordular. Uluslararası katılımlı bir konferans. Nazlanmayın doktorlar, birilerinin gitmesi gerek işte. Malum konferanslar işte, tüm katılım birkaç göçmenden ibaret. Cimri bir içki ikramı, otel, konuşmalar, cömert bir içki ikramı ve dönüş. Konuşmadan sonra sorular soruyorlar bir de, arkada kırmızı suratlı koca koca herifler saati işaret ediyorlar, süren oldu. Bu herifler orali profesörler, şimdilerde taşrada kim var kim yoksa hepsi profesör, tıpkı Amerika'nın güneyindeki her beyazın ya hâkim ya da orduda yüksek rütbeli asker olması gibi.

Hadi bakalım, kim Petrozavodsk'a gidecek? Ben öne çıktım, Ladoga Gölü falan. Ladoga değil yahu, Onega. Ne fark eder ki? Petrozavodsk'a gittiniz mi hiç? Ben de gitmedim.

Tren istasyonu korkunç bir yer, gerçek bir gezgin suretine bürünüyorum, bu da beni bir nebze olsun koruyor. Canım sıkılmış gibi bir ifade takınıp vagonlara doğru yürüyorum, görenler istasyonlara alışık olduğumu düşünsünler de beni soymaya kalkışmasınlar diye.

Moskova-Petrozavodsk yolu trenle on dört buçuk saat sürüyor bu arada. Kompartımanı paylaştıkların da her daim sorun çıkarmak üzere tetikte. Bira, kuru balık, ucuz Bagration, Kutuzov konyakları, dobracılık ve onu takip eden saldırganlık.

1 Mihail Yuryeviç Lermontov'un (1814-1841) *Zamanımızın Bir Kahramanı* adlı eserinin "Taman" başlıklı bölümünün kapanış cümlesi. (ç. n.)

Şöyle bir sallanıp yola koyulduk, şimdilik kimsecikler yok yanımda yoremde.

“Biletleri görelim.”

“Hanımefendi, ben, gördüğünüz üzere... yalnız olsam burada, mümkün mü?.. Nasıl yapsak?”

Şöyle bir süzdü beni:

“Ne yapacağınıza bağlı.”

Ne yapabilirim ki?

“Kitap okuyacağım.”

“Kitap okuyacaksanız beş yüze olur.”

Birden iki kişi girdi vagona. Alt kısımda yolculuk edecek iki kişi. Oturdular, soluk soluğa kalmışlar. Bok vardı sanki! Münasip görmedi kader. Canım sıkılıyor. Yerleşin bakalım, bozmayacağım keyfinizi. Üst ranzaya çıktım, sırtımı da döndüm, onlar da aşağıda kıpırdanıp duruyorlar.

İlki basit, yabani bir tip. Kafası, elleri, botları kocaman, kaba saba, ağzı aralık, gerzeğin teki. Ter içinde bir gerzek. Telefonunu çıkarmış oynuyor. Trink-trink, başarılarının nişanesi sesler, kaybettiğindeyse blllum diyor. Boşta kalan eliyle de fermuarını çekip duruyor, ondan çıkan ses de az değil. Burnunu da çekiyor. Sarhoş değil ama.

İkincisi, tam altımda titizlikle yerleşirken, “Çıkar paltonu hayvan” diyor, “sinirimi bozuyor, zırtlattır durma.”

Fenalık geliyor. Tekerlekler tıkırdıyor. Tam altımda, tıkr tıkr. Ne kitabı yahu? Tüm yol böyle mi geçecek gerçekten?

Koridora çıkıyorum. Yandaki kompartımda konuşulanları duyuyorum:

“Rusya dikdörtgen ülkeler kategorisinde” diyor genç bir adamın hoş sesi, “ABD ya da Almanya gibi yuvarlak değil. İki ülkede de, dikkatinizi çekerim, fazlasıyla yaşadım.” Sonra bir kızın keyifli iniltisi iştiliyor. “Rusya” diye devam ediyor az önceki ses, “adeta bir iribaş. İribaşın gövdesini saymazsak, şu göreceli olarak nüfusun daha yoğun olduğu yerleri yani, onun da üzerinde sadece doğudan batıya, batıdan doğuya geziniyorlar, halbuki kuzeyinden güneyine, güneyinden kuzeyine de müsait.”

Bu, bizimkinin solundaki kompartımdı, sağındaysa içiyorlardı. Mujikler bütün tavuğu elleriyle parçalıyorlar, domatesi elleriyle ayırıyorlar, bardaklarını tokuşturup gevrek gevrek gülüyorlardı.

Kompartımanıma döndüm. Tanrım, zaman nasıl da ağır ilerliyor, daha Moskova'nın dışına yeni çıkabildik.

Bir yarım saat, bir saat daha. Tver'e az kaldı. Gerzek tam gaz tıngırıyor. Diğeri de kendine geliyor.

“Sesini kapat şunun.”

“Tool, yapma...”

Tolya olmalı adı. Uzun, bir doksan civarında vardır, parmakları da uzun, beyaz, yuvarlak tırnaklı. Yüzünde onu özel kılacak hiçbir şey yok. Dudakları ince. Yüzü sanki yok gibi. Nasıl anlatılır, bilmiyorum. Tolya'nın hali ve tavrında yolunda gitmeyen bir şeyler var. Ölçüp tartmanın imkânı pek yok, tam olarak bu işte. *Anaesthesia dolorosa*, tıbbi anlamda hissiyatın kayboluşu. Elini üstünde dolaştırıyorsun ve hiçbir şey anlamıyorsun, pürüzsüz bir yüzeyde misin yoksa pürüzlü mü, belli değil. Yok yere pıreleniyor muyum yoksa? Sonuçta ayık, saygılı, rahatsız etmemeye özen gösteren bir tavrı var.

“Gazete, gazete verelim, yeni haberler.”

Mersi. Biliyoruz sizin gazetelerinizi. Tenisçi gazetecilerin önünde soyundu, televizyon programcısının aile trajedisi, milyarderin kızı kaçırıldı. Düz bir karna sahip olmanın sırları. Suç dünyasında bugün. Çiçeklerle süslenmiş naaşlar. Rezalet. Ama Tolya gazeteyi aldı, aşağıda haşır huşur katlayıp durdu. Biraz zaman geçtikten sonra gerzeğe “Hadi” dedi.

Bir süre yalnız kaldım. E artık yolculuğun keyfini çıkarayım.

Toplu halde uykuya geçmeden önce birkaç önemsiz olay daha gerçekleşti.

İlk olarak, içki içilen komşu kompartımandan bir sarhoş çıktı. Elinde bir fotoğraf makinesi vardı. Bizim kapıyı açtı, tam fotoğraf çekecekti ki Tolya üzerine yürüdü ve birden kafasını çevirdi, eliyle yüzünü kapadı. Al sana KGB'li. Çekist. Şimdi her şey anlaşıldı.

Sarhoş beni kendine çekti, ben de tam dişlerimi fırçalamak için çıkıyordum. Arkadaşlarıyla birlikte fotoğraflarının çekilmesini istiyordu. Çektim. Oldu mu? Hayır, olmadı. Her birinin hayat hikâyesini dinlemem gerekiyordu şimdi de. Votka, ter, sigara külü üstüme düştü düşecek, al da çek ciğerlerine. İnsanlar arasında mesafe olması gerek. Amerika'daki gibi.

Annesi vaktizamanında yüz ruble vermiş fotoğraf makinesi alsın diye, sonra da para kalmadı diye geri almış. Çocukluğundan